Turkish Studies *Social Sciences*

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 803-824

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22577

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 10.01.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (07.02.2019)-Referee 2 (07.02.2019)

This article was checked by iThenticate.

DARBE DÖNEMLERİNDE BASIN ALANINDA YAPILAN YASAL DÜZENLEMELERİN GAZETELERE YANSIMASI*

*Mehmet Sena KÖSEDAĞ***

ÖZET

Türkiye’de basın alanında yapılan yasal düzenlemelerin fazlalığı dikkat çekici boyuttadır. Basın alanına yasalar yoluyla bu kadar fazla müdahale edilmesi; iktidarların, medyayı devamlı olarak kontrol altında tutma isteğinin tezahürüdür. Bu düşünce, askeri darbe dönemlerinde daha ileri boyutlara taşınmış ve basın yayın faaliyetlerine yönelik çok sayıda yasal düzenleme hayata geçirilmiştir. Genel olarak yasal düzenlemeler, ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve siyasal koşullar ile iktidarların düşünce yapısının ürünü olarak ortaya çıkmış ve bu durum basını da çok yönlü olarak etkisi altına almıştır. Basın ürünlerinin sansürlendiği, basın yayın faaliyetlerinin gerilediği ve gazetecilerin basın özgürlüğü için mücadele vermeye çalıştıkları bu dönemlerin her biri kendi içerisinde farklı özellikler barındırmaktadır. Bu çalışma, askeri darbe dönemlerinde basına yönelik yasal düzenlemelerin gazetelerde temsilini konu edinmiştir. Çalışma ile gazetecilerin, bu olağanüstü dönemlerde hayata geçirilen yasal düzenlemelere karşı nasıl bir tutum ortaya koydukları, basın özgürlüğünü koruma adına hangi faaliyetleri gerçekleştirdikleri ve bu dönemlerde okuyucu desteği arayıp aramadıkları gibi sorulara cevap aranmıştır. Çalışmada, 27 Mayıs darbesi, 12 Mart muhtırası ve 12 Eylül darbesi dönemlerindeki yasal düzenlemeler ele alınmış, bu düzenlemelerin Milliyet, Akşam, Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde yansılma biçimleri incelenmiştir. Kaynak tarama yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada, gazetecilerin bu dönemlerde basın özgürlüğünü kısıtlayan kanunlara karşı yeterince mücadele etmediği, işverenlerin, gazetecilerin çalışma koşullarını

* Bu makale Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2016 yılında kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Bozok Üniversitesi, Gazetecilik Bölümü, E-posta: mehmetse.kosedag@bozok.edu.tr

iyileştiren yasalara karşı çıktığı ve yasa yapııcıların, kanunların yapım sürecinde, gazetecilerin fikirlerini dikkate almadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Darbeler ve basın, Basın özgürlüğü, Basın ve yasal düzenlemeler, Basın ve iktidar ilişkileri, Basın kanunları

REFLECTION OF LEGAL REGULATIONS MADE IN THE FIELD OF PRESS DURING COUP PERIODS ON NEWSPAPERS

ABSTRACT

The excess of the legal regulations in the field of press in Turkey is remarkable. The over-treatment of the press through the laws is the manifestation of the desire of the governments to constantly control the media. Legal regulations generally emerged as the product of social and political conditions of the country and the mentality of governments, and this also affected the press in multifaceted respect. Each of these periods, when products of the press were censored, activities of press regressed and journalists tried to fight for freedom of the press, has different features within itself. This thought was taken to more advanced levels during the military coup period and many legal regulations were put into effect for the press activities. This study discusses the subject of representation of legal regulations in press during military coup periods. The study aimed to answer the questions such as how the journalists exhibited their attitudes towards legal regulations introduced during these extraordinary periods, what activities they did in order to protect the freedom of the press, and whether they looked for reader support in these periods. In the study, the legal regulations during the period of 27th May coup, 12th March memorandum and 12th September coup were discussed and the ways in which these arrangements were reflected in Milliyet, Akşam, Cumhuriyet and Hürriyet newspapers were examined. In the study, which was carried out by the literature review method, it was determined that the journalists did not fight enough against the laws restricting the freedom of the press during these periods, the employers opposed the laws which improved the working conditions of the journalists and the law makers did not take into consideration the opinions of the journalists during the construction process of the laws.

STRUCTURED ABSTRACT

When the history of the Turkish press is examined, one of the important elements that draw attention is the fact that there are many legal regulations in this field. Almost all of the governments, which ruled the country from the early periods of Ottoman Empire when newspapers began to be a part of social life, till today, interfered the field of the press by making various legal regulations. These steps, which were sometimes taken to keep the media under control and sometimes for the purpose of receiving its support, are significant in determining the direction of Turkish media's development.

Legal regulations generally emerged as the product of social and political conditions of the country and the mentality of governments, and this also affected the press in multifaceted respect. When considering within this framework, legal regulations for the press in the periods of coup, when democracy was suspended, should be investigated under a separate heading. Each of these periods, when products of the press were censored, activities of press regressed and journalists tried to fight for freedom of the press, has different features within itself.

The purpose of this study is to discuss the representation of legal regulations, which were carried into effect in the period when military authorities were in power, in newspapers. This article, aiming to determine the attitude of journalists against the legal regulations put into practice in extraordinary periods, searched answer to the questions of which activities were carried out to protect the freedom of press, and whether the support of reader was sought or not. This study, having the feature of being a source of legal regulations made in the field of press in the periods of coup, and pretending to contribute to related literature with its dimension of drawing attention to the opinions of journalists against legal regulations, also questions whether newspaper publications were effective on law-makers.

Important newspapers published in those periods examined were selected as samples in order to determine how the legal regulations were represented in the press. This study discussed the legal regulations made in the periods of 27 May 1960 coup d'etat, March 12 memorandum and 12 September 1980 coup d'etat, and it was examined that how these regulations were reflected in the newspapers of Milliyet, Aksam. All news and commentaries, included in copy of the above-mentioned newspapers published one month before and after the date when legal regulations were accepted at the parliament, were scanned for the purpose of examining the representation of legal arrangements adopted in the periods of 27 May 1960 coup d'etat, 12 March 1971 memorandum and 12 September 1980 coup d'etat in the press. Therefore, it was tried to reflect how legal regulations took place in the press by referring to the products introduced by journalists themselves. The newspapers of one month before the regulation were scanned in order to understand whether journalists were aware of the draft laws and to learn their perspectives. One month review of newspapers after the regulation is considered as a sufficient time to understand the attitude of journalists towards the issue in general terms. This investigation, which was limited to the legal regulations adopted in the printed press field during the periods of coup, firstly introduced all legal regulations and then tried to reflect the approaches of leading newspapers of those periods against these rules and regulations.

This study was conducted through the methods of literature review and information recording, and it was determined that journalists did not fight enough against the laws restricting freedom of the press in these periods, employers objected the laws improving the working conditions of journalists, and lawmakers did not consider the opinions of journalists in the process of making laws.

The military intervention of 27 April is the first military coup in the history of Republic. One of the primary practices of the National

Unity Committee, which was in power at that time, was changing the laws concerning the press. Although there was not any criticism against the coup in media institution at the time, 6 regulations imposing restriction on the press were carried out in different time zones. Beside the memorandum submitted on 12 March 1971, the press was tried to be kept under control during the period of the coup staged in 1980 by amending martial laws. In addition to the 1982 Constitution, radical arrangements were made in the Press Law.

It was detected that journalists avoided criticising military powers during the coup periods. Journalists, endeavouring to take part next to the governments in these periods, showed interest to tabloid journalism with the 1980s, and radical changes were lived in the publication policy of newspapers. It can also be urged that an important similarity of these periods is that freedom of press and expression could not be discussed. In this manner, the military governments introduced laws at their pleasure and reinforced their dominance on the press due to the submissive attitude of the press. Due to these negative events in the field of journalism, public support for the press decreased over time and this left journalists vulnerable against governments. When the publications of those time are examined, it is seen that the journalists did not make a special effort to get the support of the public, however, they often tried to include news reflecting the views of press professional organizations.

Governments of the period did not need to inform their addressee about the laws concerning the press. Journalists were informed about the press law drafts after they were published in the official gazette as in other laws in the 27 May coup period. There were few critical news and commentaries in newspapers before these regulations, and it reveals that governments acted unilaterally as official gazette was showed as the basis for related news after these laws entered in force. What is more, the opinions of journalists were not taken into consideration in the said periods. Accordingly, the struggle performed by journalists, who had previously been informed by the Law on Measures, was not taken seriously by the government. Similar picture was also witnessed in the 12 March memorandum and 80 coup.

This study mainly discussed the representation of legal regulations made in the field of printed press in newspapers during the coup periods. In this manner, it was achieved that examined newspapers were found to act sensitively against the legal arrangements concerning the press directly or indirectly, and they took care of reporting the law adventure of draft laws as news. It was also detected that the developments on these issues were usually reported on the first page, draft laws considered as important were brought up to the catchline, and columnists expressed their personal opinions and views. The most principal factor that shaped the attitude of journalists before legal regulations during these periods was the structure of governments and the form of their relationships with governments. Despite many legal regulations in Turkey, relationships of press and politics could not be arranged in healthy respect. Accordingly, if this was achieved, the problems of governments' internalizing the concepts of democracy, press freedom and freedom of opinion; media members' assimilating the

principles of press ethics and their acting a clear attitude accordingly would find automatically a solution to the problem.

Keywords: Coups and press, Freedom of the press, Press and legal regulations, Press and government relations, Press laws

Giriş

Türk basın tarihi incelendiğinde, göreve gelen iktidarların büyük bölümünün yasal düzenlemeler marifetiyle basın alanına müdahale ettiği görülmektedir. Osmanlı'dan günümüze kadar farklı zaman ve farklı iktidarlar tarafından basını kapsayan çok sayıda yasal düzenleme hayata geçirilmiş ve basın alanı kanunlar marifetiyle şekillendirilmek istenmiştir. Yasal düzenlemelerin amacı ağırlıklı olarak basını kontrol altına alma çabasına yöneliktir. Bununla beraber basın özgürlüğünün sınırlarını belirlemeye dönük yasalar ve gazetecilere çeşitli hak ve imtiyazların sağlanmasını öngören yasalar da hayata geçirilmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu dönemlerin sosyal- siyasal koşulları ve iktidar yapıları, hukuki metinlerin ruhunu ve genel mantığını belirlemiş, bu doğrultuda uygulamaya konulan kanunlar, basının gelişim sürecini pek çok yönüyle etkilemiştir. Bu bağlamda, demokrasinin askıya alındığı darbe dönemlerinde basına yönelik yasal düzenlemelerin ayrı bir önemi bulunmaktadır. Basın ürünlerinin sansürlendiği, basın yayın faaliyetlerindeki gelişimin sekteye uğradığı ve gazetecilerin basın özgürlüğü için mücadele verdikleri bu dönemlerin her biri kendi içerisinde farklı özellikler barındırmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de gazetecilerin, darbe dönemlerinde basın alanına yönelik yapılan yasal düzenlemeler karşısında takındığı tavrı belirlemeyi amaçlamaktadır. Basının kendi alanını ilgilendiren kanunlar karşısında ortaya koyduğu tutum, sergilediği mücadele ve bu konuyu okuyucularına yansıtmı biçimi büyük önem taşımaktadır. Darbe dönemlerinde basın alanında yapılan yasal düzenlemelerin yer aldığı bir kaynak olma özelliğinin yanında, yasal düzenlemeler karşısında gazetecilerin görüşlerini öne çıkaran boyutuyla da literatüre katkı sağlama iddiasında olan çalışma, ayrıca gazete yayınlarının yasa yapımcılar üzerinde etkili olup olmadığını sorgulamakta, gazetelerin ihtiyaç duydukları dönemde kamuoyu desteğini arayıp aramadıkları sorusuna da cevap aramaktadır. Yasal düzenlemelerin basında ne şekilde temsil edildiğinin tespit edilebilmesi için; incelenen dönemlerde yayımlanan önemli gazeteler örneklem olarak seçilmiştir.

Çalışma betimsel araştırma yöntemi ile yapılandırılmıştır. Araştırmanın kapsadığı dönemler içerisinde pek çok gazete ve derginin yayında olduğu bilinmektedir. Dergiler, haftalık, aylık ve daha uzun dönemlerde yayımlandıkları için çalışmaya dâhil edilmemiş, günlük yayımlanan ulusal gazeteler incelemeye dâhil edilmiştir. Çalışma grubu belirlenirken; gazeteler arasından farklı ölçütler göz önüne alınmak suretiyle, amaçlı örnekleme yöntemleri arasında yer alan ölçüt örnekleme yoluyla seçim yapılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 139-140). Ulusal gazeteler arasında yapılan seçimde; araştırılan dönemlerde gazetelerin yayın hayatını istikrarlı bir biçimde devam ettiriyor olması kriteri belirleyici olmuş, böylece, zaman içerisinde bir gazetenin yayın politikasındaki değişimler ve kırılmalar da belirlenmeye çalışılmıştır. Seçilen gazetelerin yayımlandıkları dönemlerdeki tirajları, toplum nazarındaki etkileri ve Türk toplum yapısının bir özelliği olan sağ-sol ideolojik ayrımları yansıtmak nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle çalışma dönemlerindeki yayın politikaları itibarıyla kitle gazeteleri olarak tanımlanan Milliyet ve Hürriyet gazeteleri, merkez sağ çizgisine yakın bir yayın anlayışı benimseyen Akşam gazetesi ile kendisini sol çizgide konumlandıran Cumhuriyet gazetesi taranmıştır (Neziroğlu, 2003: 16-17).

27 Mayıs 1960 darbesi, 12 Mart 1971 muhtırası ve 12 Eylül darbesi dönemlerinde kabul edilen yasal düzenlemelerin gazetelerde temsilini ortaya koyabilmek amacıyla, yasal düzenlemelerin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edildiği tarihten bir ay öncesi ve sonrası olmak üzere, belirlenen gazetelerdeki konuyla ilişkili bütün haber ve yorumlar incelenmiştir. Böylece yasal

düzenlemelerin basında nasıl yer bulduğu, gazetecilerin bizzat kendileri tarafından üretilen ürünler referans alınarak, yansıtılmaya çalışılmıştır. Gazetecilerin kanun tasarılarından haberdar olup olmadıklarını anlamak ve tasarıya bakış açılarını öğrenmek amacıyla düzenlemeden bir ay önceki gazeteler taranmıştır. Düzenlemelerden sonrasındaki bir aylık inceleme süresi ise gazetecilerin konuya karşı tutumunu genel hatlarıyla anlamak için yeterli bir süre olarak görülmektedir.

Nitel araştırma ile toplumun genelini etkileyen süreçler ve önemli olaylar kendi sosyal bağlamında incelenir ve çok çeşitli anlamlar yaratılarak yorumlar yapmak mümkün hale gelir. Pek çok nedenden dolayı ortaya çıkan toplumsal olaylara birçok bakış açısından bakılabilir ve değişkenler yerine temalar, ayrımlar ve fikirler incelenebilir (Neuman, 2014: 232-233). Bu nedenle çalışmada betimleyici araştırma yöntemi vasıtasıyla olaylar arasında herhangi bir ilişkinin var olup olmadığı, örneklemiden hareketle evren hakkında geniş bilgi sahibi olmak amaçlanmıştır. Betimleyici araştırmada olay ve olguların nedenlerinden ziyade, iki veya daha çok unsurun ilişkisel düzeyde birbirini nasıl etkilediği araştırıldığı için (Arslanoğlu, 2015) ve bu yöntemin dönemler içerisinde gelişen veya günümüzde de etkisini veya güncelliğini devam ettiren bir durumu/olayı tasvir etmeyi amaçlamasından dolayı bu yöntem seçilmiştir (Aykaç vd., 2014: 279-292). Bu yöntemler, araştırılan konuyu, bu olayların içerisinde olan veya doğrudan etkilenen bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koyabilmeye imkân tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 46-47).

Darbe dönemlerinde yazılı basın alanında kabul edilen yasal düzenlemelerle sınırlandırılan bu çalışmada öncelikli olarak, yasal düzenlemelerin tamamı ortaya konmuş, daha sonra bu dönemlerin önde gelen gazetelerinin çıkarılmakta olan kanun ve yönetmeliklere karşı yaklaşımları yansıtılmaya çalışılmıştır.

1. 27 Mayıs 1960 Darbesi Döneminde Yapılan Yasal Düzenlemelerin Gazetelerde Temsili

Türkiye’de demokrasinin ilk kesintiye uğraması, 27 Mayıs 1960 darbesi ile gerçekleşmiştir. Askeri darbe ile yönetimi ele alan Milli Birlik Komitesi, toplumsal yaşantının her alanını ilgilendiren konularda yasal düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Gelişim evresinde olan Türk basını da bu yasal düzenlemelerden çok yönlü olarak etkilenmiştir. Dönemin hükümeti, görevde kaldığı süre zarfında, basını ilgilendiren bazı kanunları yürürlükten kaldırmış, bunun yanı sıra Anayasa değişikliği, Basın Kanunu, resmi ilanlarla ilgili düzenleme ve gazetecilerin çalışma koşullarını yeniden belirleyen önemli kanunlar yürürlüğe koymuştur. 27 Mayıs darbesinin hemen ardından yapılan ilk uygulamalardan biri 28 Mayıs 1960 günü saat 03.00’den itibaren, MBK’nin 22 Numaralı Tebliğiyle basın suçlarından dolayı gözaltında, tutuklu veya mahkûm olan gazetecilerin tahliyesi olmuştur (Hürriyet gazetesi, 27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu, 2015).

1.1. Eski Yasaların İptali ve Gazeteciler İçin Af Çıkarılması

Milli Birlik Komitesi üyeleri, darbenin gerçekleşmesinden itibaren basından büyük destek gördü. Komite, DP iktidarının çıkardığı, 6 Ekim 1960’ta 94 sayılı Kanun’la Neşir Yoluyla Veya Radyo’yla İşlenecek Cürümler Hakkındaki 6334 ve 6732 sayılı Kanunları yürürlükten kaldırdı. 1950 yılında hayata geçirilen Basın Kanunu’ndaki bazı maddeler ise 29 Kasım 1960’ta kabul edilen ve 5 Aralık 1960’ta Resmî Gazete’de yayımlanan 143 sayılı Kanun’la kaldırıldı (Topuz, 2014: 228). Aynı gün yapılan bir başka düzenlemeyle de “Türk Ceza Kanunu’nun 481. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” sayesinde gazetecilere ispat hakkı yeniden verildi (Kabacalı, 1990: 188).

Türk Basınının bu dönemde sergilediği yayın anlayışına paralel olarak inceleme kapsamına alınan gazetelerin askeri darbeyi destekler nitelikte tutum sergiledikleri görülmektedir. Darbenin ilk günlerinde basınla ilgili yapılan yasal düzenlemeler, gazeteler tarafından küçük haberlerle okuyucularına yansıtılmış, daha çok darbe ile ilgili haberler ve darbecilerin yaptığı açıklamalara ağırlık verilmiştir.

Çalışma çerçevesinde incelenen gazetelerden biri olan Milliyet gazetesi, Basın Kanunu'nda yapılan değişikliğe birinci sayfasından yer vermiş ve "Basın Kanunu dün yürürlükten kalktı" başlığını kullanmıştır (Milliyet gazetesi, 7-8 Ekim 1960).

Eski yasanın kaldırıldığına dair habere yer vermeyen Hürriyet gazetesi, "Demokrat Parti iktidarı devrinde gazetecilere tatbik edilen ağır basın kanununun antidemokratik hükümlerinin tadili ile ilgili tasarıya, Adalet Bakanlığı tarafından son şekli verilmiş ve bu tasarı Bakanlar Kurulundan geçerek Milli Birlik Komitesi'ne sevk olunmuştur." şeklindeki haberle yeni tasarıyı duyurmuştur (Hürriyet gazetesi, 4 Ekim 1960).

Bu gelişme Cumhuriyet gazetesi tarafından küçük bir haber olarak yansıtılmıştır. Cumhuriyet gazetesi tarafından 7 Ekim'de iç sayfada küçük bir biçimde "Basın Kanunu kaldırılıyor" başlığı ile yer verilen haberde, Milli Birlik Komitesi'nin aldığı kararı, "yüksek tasvibe sunduğu" belirtiliyor. Sonraki günlerde konu, gazetenin gündeminden düşmüştür.

Akşam gazetesi, "Basın Kanunu dün hukuken de kalktı" başlıklı haber ile eski yasanın iptal edildiğini, "yayın yoluyla işlenen bütün suçlar için ceza kanununun tatbik olunacağını" bildirirken, bu kanunun 27 Mayıs'tan itibaren zaten fiilen uygulanmadığını, ancak hukukî olarak da artık kaldırıldığını belirtme gereği duymuştur (Akşam gazetesi, 7 Ekim 1960).

1.2. Yeni Basın Kanunu

Milli Birlik Komitesi üyeleri, basın alanına yönelik düzenlemelere ağırlık vermiş, hükümetin kurulmasından kısa bir süre sonra yeni bir basın kanunu için hazırlıklara başlanmıştır. Bu yasayla ilgili hazırlıkları haberleştiren Milliyet, "Yeni basın kanunu için açık oturum yapılıyor" başlıklı haberi gazetecilerin de fikirlerinin alınacağını altını çizmiştir. Gazete bir gün sonra ise "Basın mevzuatı için basının fikri alınacak" başlıklı haber ile tasarıların müzakere edildiğini ve basına ispat hakkının yeniden tanınacağını belirtmiştir. Gazetede, "Durum" adlı köşe yazısında basınla ilgili düzenlemelerin basın özgürlüğünü sağlayacağı, ancak resmî ilan dağıtımı ile ilgili maddelerin problem olmaya devam edeceği savunulmuştur. Milliyet, birkaç gün sonra ise "Basın Kanunu'na ihtiyaç yoktur" başlığı ile basın kanununa ihtiyaç olmadığını belirten Milletlerarası Basın Enstitüsü Müdürü Rose'nin, açıklamalarını haberleştirmiştir (Milliyet gazetesi, 11, 12, 18, 25 Kasım 1960).

Dönemin hükümetinin yeni kanun için gerçekleştirdiği seminer, haberi Akşam gazetesi tarafından da okuyucularına duyurulmuştur. Gazete, 12 Kasım 1960 tarihli nüshasında "Basınla İlgili Kanunlar İçin Bir Toplantı Yapıldı" başlıklı bir haberi ilk sayfasından vermiş ve MKB üyeleri ile basın temsilcilerinin bir araya geldiğini bildirmiştir.

Cumhuriyet, bu tasarıyı 10 Kasım'da "Yeni Basın Kanunu tasarısı komitede" başlığı ile haberleştirmiş, tasarının bazı istisnalar dışında 1950'de yürürlükte olan Basın Kanunu'na benzediğini dile getirmiştir. 12 Kasım'daki nüshasında gazeteciler ile MBK üyelerinin ortak bir toplantı düzenlediğini ve ispat hakkı ile Basın Kanunu'nun değiştirilmesi hakkında görüşmeler yaptıklarını belirten gazete, 16 Kasım'da ise düzenlenen seminerde gazetecilerin çeşitli konularda eleştirilerde bulunduklarını gündeme getirmiştir (Cumhuriyet gazetesi, 10, 12, 16 Kasım 1960).

Hürriyet gazetesi, basın kanunu için yapılan hazırlıkları "ispat hakkının yeniden tanınması" doğrultusunda okuyucularına yansıtmıştır. İlk olarak "Basına İspat Hakkı Tanıyan Tasarı Komitede" başlıklı küçük bir haberi birinci sayfasından veren gazete, DP döneminde ellerinden alınan bu hakkın yeniden iade edildiğini belirtmiştir (Hürriyet gazetesi, 10 Kasım 1960).

Kanunun Meclis'ten onay almasını "Basın ve İspat Hakkı Kanunu Kabul Edildi" başlığı ile manşetten gören Milliyet, haberde "ispat hakkı seçimlerde kullanılmayacak, muhabirler için tahsil mecburiyeti kalktı" alt başlığını kullanmıştır. Haberde ayrıca Milli Birlik Komitesi Üyesi Ahmet Yıldız'ın "Bu kararın kabulüyle ne müstakbel iktidarların, ne de basının bedduasını almak istiyoruz." şeklindeki açıklamaları aktarılmıştır. Ertesi gün "Durum" adlı başyazıda, Basın ve ceza kanunlarının

basın özgürlüğünü yeniden sağladı şeklinde yorumlara yer verilmiştir (Milliyet gazetesi, 1-2 Aralık 1960).

Kanunun kabul edilmesine mesafeli yaklaşan Cumhuriyet gazetesi, 1 Aralık 1960 tarihli nüshasında, “İspat hakkını tanıyan tasarı kabul edildi” manşeti ile çıkmış, ancak “İspat hakkı sadece kamu yararını ilgilendiren meselelerde tanınıyor.” notunu da büyük puntolarla vermiştir. Aynı sayfada yine büyük olarak verilen haberde “Basın Kanunu da Milli Komitece kabul edildi” denilmiş ve tasarıda ağır para cezalarının bulunduğunu belirtmiştir.

Tasariya olumlu yaklaşan Hürriyet gazetesi, “Türk basını ispat hakkına da kavuştu” diyerek, basına sağlanan özgürlüklerin devam ettirildiği izlenimini vermiştir. İlk sayfada bulunan bir haberin alt başlığında “MB komitesi basınla alakalı olan bütün kanunları kabul etti” alt başlığını bulunmaktadır (Hürriyet gazetesi, 1 Aralık 1960).

Yeni kanunun kabul edilmesini Akşam gazetesi de manşetine taşımış ve “Yeni Basın Kanunu çıktı” başlığı altında; “Basına ispat hakkı tanındı. İsnat ispat edilmediği takdirde gazeteciler hapis cezasına çarptırılacak.” alt başlığını kullanmıştır. Haberin devamında, cevap ve düzeltme hakkının yeniden yorumlandığını belirtilerek, gazete çıkarmak için izin alma zorunluluğunun kaldırıldığı ifade edilmiştir. Gazetenin bir gün sonraki nüshasının ilan şeklinde dikkat çekici bir karikatürde, “DOĞUM, Yeni doğan çocuğuma İspat Hakkı adını verdim, babası İsmail Hakkı” şeklinde bir cümle bulunmaktadır. (Akşam gazetesi, 1-2 Aralık 1960).

1.3. Basın İlan Kurumu Kanunu (195 sayılı Kanun)

Milli Birlik Hükümeti, gazeteler ile hükümetleri devamlı olarak karşı karşıya getiren ve basın hürriyeti açısından bir sorun olarak gösterilen resmî ilan dağıtımını iyileştirmek, bu alandaki keyfi uygulamaları sona erdirmek ve “besleme basın” şeklinde tabir edilen gazeteleri ortadan kaldırmak için; 2 Ocak 1961 tarihli 195 sayılı Kanun ile özerk bir yapıya sahip olan Basın İlan Kurumu’nu kurdu (Basın İlan Kurumu, 2014).

Gazetelerin, bu tasariya özel ilgi gösterdiği ve yayınlarında sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Milliyet gazetesi, Basın İlan Kurumu’nun kurulmasıyla ilgili bir kanun teklifinin hazırlandığını yayınladığı uzun bir haberle gündemine almıştır. “Özel İlanlar Meselesi” başlığı ile yayımlanan yazıda, resmî ilanların kurulan özerk bir kuruma bırakıldığı, özel ilanların ise serbest bırakıldığını belirtmiştir. Gazete, DP döneminde ilanlarla ilgili keyfi tutumlara da sık sık gönderme yapmaktadır (Milliyet gazetesi, 26 Aralık 1960).

Akşam gazetesi, gelişmeyi “İlan ve Reklam Kurulu Kuruldu” başlıklı haberiyle verirken, yasanın içeriği ile ilgili yorum yapmaktan kaçınmıştır. Bu haberin içeriğinde, hükümetin, Basın Mesleğinde Çalışanlar ile Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetleri Tanzim Eden Kanun’da da düzenlemeye gideceğini belirtmiştir (Akşam gazetesi, 4 Ocak 1961).

Milliyet gazetesi konuyu küçük bir haberle ele almayı tercih etmiştir. “Basınla ilgili iki kanun dün çıktı” başlığı ile 1. sayfadan yansıtılan haberde, Basın İlan Kurumu’nun gazeteciliğin gelişmesi için faaliyet yürüteceğini, gazetelere ve gazetecilere borç para kullandıracağını öne çıkarmış ve “Kurumun teşkili ile besleme basın ortadan kalkacaktır.” ifadesini kullanmıştır (Milliyet gazetesi, 8 Ocak 1961).

Hürriyet gazetesi ise “Basınla alakalı iki kanun” başlığı ile ilk sayfasından duyurduğu kanunla birlikte, 32 kişiden oluşacak bir basın kurulunun teşekkül ettirildiğini ve esas görevinin resmî ilan dağıtımını olduğunu kaydetmiştir. Haberde, basınla ilgili yeni bir kanun hazırlığı olduğu belirtilmiş ancak ayrıntıya girilmemiştir (Hürriyet gazetesi, 8 Ocak 1961).

Cumhuriyet gazetesi, özel ilanların devlet tekelinden çıkarılmasını ve Basın İlan Kurumu’nun kurulmasını öngören yasaların Cumhurbaşkanı Gürsel tarafından onayladığını ilk sayfasında küçük bir

haberle duyurmuş (8 Ocak), gazetenin önde gelen yazarlarından Burhan Felek, Kıssadan Hisse adlı köşesinde, kabul edilen yasanın yanlış olduğunu savunmuş ve resmî ilanların tamamen kaldırılması gerektiğini dile getirmiştir (Cumhuriyet gazetesi, 10 Ocak 1961).

1.4. Fikir İşçileri Kanunu

MBK iktidarı tarafından, basınla ilgili yapılan bir başka düzenleme 4 Ocak 1961 tarihinde, 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkındaki Kanun'da önemli değişiklikler yapan 212 sayılı Yasa olmuştur. Gazeteciler tarafından "Fikir İşçileri Kanunu" olarak da adlandırılan değişiklik sayesinde gazetecilere önemli yasal haklar tanınmıştır (Çakır, 2007: 174).

Bu dönemde çalışanların haklarını teminat altına almaya yönelik bu düzenleme sektör çalışanları tarafından olumlu karşılanırken, gazete patronlarının büyük tepkisini çekti. Gazete sahipleri bu yasa'yı protesto etmek için 10 Ocak 1961'de ortak bir bildiri imzalayarak, gazetelerini 3 gün süreyle çıkarmayacaklarını duyurdu. Milliyet, Akşam, Hürriyet, Cumhuriyet, Dünya, Vatan, Tercüman, Yeni Sabah ve Yeni İstanbul gazetelerinin sahipleri bu bildirinin altına imza koymuştur. Bu eyleme karşı birleşen basın çalışanları da çeşitli protesto eylemleri ortaya koymuş, BASIN adıyla bir gazete çıkarmışlardır. Gazetenin ilk sayısının başyazısında şu ifadeler yer verilmiştir: *"Temel hak ve hürriyetlerimizin gerçekten kısıtlandığı, yalnız basının değil bütün memleketin gerçekten eşi görülmemiş bir tehlikenin içine sokulduğu günlerde bile gazetelerini kapatmayan ve protesto yoluna gitmeyen gazete sahiplerinin, şimdi bir ilan kurumu için yaptıkları bu hareket, basın tarihimizde herhalde şerefli bir yer kaplamayacaktır. Gazete çıkarmak çorap fabrikası işletmeye benzemez. Basın bir kamu hizmetidir."* Kanunun Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdiği 10 Ocak, "Çalışan Gazeteciler Bayramı" olarak ilan edilmiş ve sonraki dönemde bayram olarak kutlanmıştır (Çakır, 2007: 175; Topuz, 2014: 231).

Milliyet gazetesi, tasarının yasalaşmasını "Basınla ilgili iki kanun dün çıktı" başlığı ile ve Basın İlan Kurumu'nun kuruluşunu ön plana çıkararak haberleştirmiş, haberin devamında bu yasanın ayrıntılarına yer vermiştir (Milliyet gazetesi, 8 Ocak 1961). Gazetenin yazarlarından ERCÜMENT KARACAN, "9 patron olayı" olarak basın tarihine geçen gazetelerin 3 gün yayımlanmaması konusuyla ilgili yazısında, bu kararı "büyük bir üzüntü içinde verdiklerini" savunmuştur (Milliyet gazetesi, 10 Ocak 1961).

Cumhuriyet gazetesi, bu yasaya tepki olarak, gazetelerin çıkmama kararına, ilk sayfasından geniş bir biçimde yer vermiştir. 10 Ocak'ta "Gazetemizi üç gün kapatıyoruz" başlıklı metni yayınlayan Cumhuriyet, "hadisenin aslında doğrudan doğruya temel hak ve hürriyetleri kısıntıya sokacak mahiyet taşıdığını ve dünyada eşine rastlanmamış ve rastlanmayacak bir kontrol mekanizmasının Türk basınının üzerinde kurulmak istendiğini" ileri sürmüştür. Gazete 14 Ocak 1961 tarihli gazetesinin nüshasının ilk sayfasında "Açıklıyoruz" başlığını taşıyan yazıda, gazetesinin 3 gün kapatılmasının nedenleri sıralanmış, haber ve yorumlarda Milli Birlik Komitesi üyelerini sorumlu tutmadığın özellikle vurgulama gereği duymuştur (Cumhuriyet gazetesi, 10-15 Ocak 1961).

Akşam gazetesi, bu gelişmeyi ilk olarak, 6 Ocak 1961 tarihli sayısında duyurmuştur. Baş sayfadaki "Basın İşçileri Kanunu dün kabul edildi" başlığı ile küçük bir habere yer veren gazete, bu düzenleme sayesinde gazetecilerin haklarının teminat altına alındığına, işten atılma veya ölüm halinde tazminat hakları elde ettiklerine vurgu yapmıştır. Diğer gazetelerde olduğu gibi Akşam gazetesi de 10 Ocak'ta ilk sayfasını "Gazetemizi 3 gün kapatıyoruz" başlıklı duyuruya ayırmıştır. Bu duyurunun girişinde, Milli Birlik Komitesi ve darbeci generallere övgüler yağdırılırken, Kurucu Meclis'in aldığı bu kararın, temel hak ve hürriyetlere aykırı olduğu ileri sürülmüş, basının susturulacağı savunulmuştur. Başyazar İlhan Selçuk da kaleme aldığı yazısında düzenlemeyi eleştirmiştir. 3 gün sonraki sayısında 9 gazetesinin yayına başladığıyla ilgili bir haber yayınlayan Akşam, gazete sahiplerinin ortak bildiri ile çıkmama gerekçelerini sıraladıklarını belirtmiş, bu haberin altına tarafına

ise “bir açıklama” başlığı ile gazeteyi savunan bir bildiriye yer vermiştir (Akşam gazetesi, 14 Ocak 1961).

Hürriyet gazetesinin bu konudaki tavrı da diğerlerinden farklı gelişmemiştir. 10 Ocak’ta “Gazetemizi üç gün kapatıyor” başlıklı bildiri ile çıkan gazete, Milli Birlik Komitesi’nin gerçekleştirdiği darbeyi övdükten sonra, şu açıklamayı yapmıştır: “Türk silahlı kuvvetlerinin desteğiyle saflarında yer alan mücadelesini yaptığımız Hür Dünya Cephesi basınının hiçbirisinde emsali görülmemiş ve görülmeyecek olan bir kontrol sisteminin Türk basınının üzerine konulmak istenmesi karşısındaki müteaddit müracaatlarımız da neticesiz kaldığından, biz aşağıdaki gazeteler teessürümüzün ifadesi olmak üzere yarından itibaren 3 gün çıkmayacağımızı sayın halk efkârına üzüntü ile bildiririz..” Gazete, 3 gün sonraki sayısında “Okuyucularımıza açık konuşma” başlığı ile aynı yerden bir bildiri yayımlanmış ve gazetelerin çıkmaması ile ilgili gerekçeler sıralanmıştır (Hürriyet gazetesi, 10,14 Ocak 1961).

1.5. Anayasa Değişikliği

Milli Birlik Komitesi döneminde basın alanında atılan önemli bir adım, Kurucu Meclis tarafından, basın özgürlüğünün Anayasal güvenceye alınması olmuştur. 27 Mayıs’ta Meclis tarafından kabul edilen 1961 Anayasa’sının 22. Maddesine “Basın hürdür, sansür edilemez.” hükmü konmuş, bunun yanı sıra basın organlara sansür uygulanamayacağı karara bağlanmıştır (Topuz, 2014: 233). 9 Temmuz’da halkoyuna sunularak kabul edilen yeni Anayasa metni, 20 Temmuz 1961 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Anayasa’nın halkoyuna sunulma sürecinde gazetelerin halkın “evet oyu” vermesi için hükümet tarafından yürütülen kampanyaya canla başla destek verdikleri görülmektedir. Anayasa’nın basın özgürlüğünü güvence altına almasını ön plana çıkarmayı ihmal eden gazeteler, yoğun olarak Anayasa metninin tamamı üzerinden süreci gündeme getirmeyi tercih etmişlerdir.

Anayasanın içeriği ile ilgili, halkın ve basının bilgi sahibi olması ancak metnin Resmi Gazete’de yayımlanması ile mümkün olabilmiştir. Anayasanın açıklanmasını haberleştiren Milliyet gazetesi, bazı maddeleri ön plana çıkarmış, basın özgürlüğüne vurgu yapan 22. Maddeyi de olduğu gibi yayımlamıştır. Milliyet, başka bir haberinde “Gazeteciler, Anayasaya ‘Evet’ demeye çağırdı” başlığı ile gündeme getirmiş, Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu’nun, “Anayasa’nın basın özgürlüğünü güvence altına aldığına” dair görüşlerine de yer vermiştir (Milliyet gazetesi, 1, 18 Haziran 1961).

Cumhuriyet gazetesi Anayasa maddelerinin çeşitli komisyonlarda görüşülmesine dair haberler yapmış, ancak basını ilgilendiren maddelerle ilgili herhangi bir yayın yapmamıştır. Gazete, 2 Haziran tarihli nüshasının ilk sayfasında “Güney Kore’de yirmi gazeteci 4-10 sene hapse mahkûm edildi” başlıklı bir haber aktarmış, ancak Türkiye’deki ortam ve yeni kabul edilen Anayasa’nın basını ilgilendiren maddelerine değinmemiştir (Cumhuriyet gazetesi, 2 Haziran 1961).

1961 Anayasasının dönemin Kurucu Meclisi tarafından kabul edildiğini “Anayasa halkoyuna sunuluyor” manşeti ile okuyucularına duyuran Akşam gazetesi, metnin içeriği ile ilgili genel bilgiler vermiş, ancak basın özgürlüğünü düzenleyen maddelere yönelik herhangi bir içerik kullanmamıştır. Gazetenin bu konudaki yayın politikası, sonraki günlerde de değişiklik göstermemiştir. Benzer tavır Hürriyet gazetesi tarafından da sergilenmiştir. Gazete Anayasa’nın halkoyuna sunulacağına dair çeşitli haberler yapmış, ancak basın hürriyetine sağlanan güvence ile ilgili herhangi bir bilgi paylaşmamıştır.

Gazetelerin bu dönemde Anayasanın geneli ile ilgili haber ve yorum yaptıkları, basın hürriyetini anayasal güvence altına alan maddelerle ilgili haber ve yorumları ön plana çıkarmadıkları görülmektedir. Anayasa’nın yapılan referandumda kabul edilmesinden sonraki süreçte de yayın politikalarında herhangi bir değişiklik gözlemlenmemektedir.

1.6. Tedbirler Kanunu

27 Mayıs'tan sonra, dönemin hükümeti ile ilgili eleştiri olmamasına karşın kanun ve yönetmelikler yoluyla, basın organlarına sansür uygulanmıştır. 5 Mart 1962 tarihinde çıkarılan, "Anayasa Nizamını, Millî Güvenlik ve Huzuru Bozan Bazı Fiiller Hakkında Kanun" basını tamamen kontrol altına alma amacına hizmet etmiştir. Tedbirler Kanunu olarak adlandırılan düzenleme, 27 Mayıs darbesini "söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür ve başka araçlarla yersiz, haksız veya gayri meşru göstermeye çalışanları" susturmuştur. 29 Mayıs tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak, yürürlüğe giren yasa katı bir biçimde uygulanmıştır (Türk Basının Doğuşu ve Gelişimi, 2008: 59).

Milliyet gazetesi, bu kanunla ilgili uzun süre manşet ve köşe yazılarında yayın yapmıştır. Gazete, 28 Şubat tarihinde "Tedbirler Yasası Liderlere Verildi" başlığı ile yayımladığı haberde, "27 Mayıs'ın meşruiyetini ve Cumhuriyet esaslarını zedeleyici beyan ve yayında bulunanların 5-20 yıl arası hapsi isteniyor." ifadesini kullanmış, haberin devamında, "bu suçun yayın yoluyla işlenmesi halinde cezanın yarı oranında artırılacağı" bilgisini paylaşmıştır (Milliyet gazetesi, 28 Şubat 1962). Siyasi parti liderlerinin tasarı üzerinde anlaşmaları üzerine gazete, "Durum" adlı başyazıda, "Asıl Tedbir" başlıklı yazı ile bu tasarı savunulmuştur:

"Herkesin istediği gibi düşünüp, yazmasını, konuşmasını garanti altına alan fikir hürriyetinin bulunduğu gerçek bir demokratik düzenle bu tedbirleri bağdaştırmak güçtür. Ancak ihtilal rejiminden henüz çıkan ve fevkalade şartlar içinde yaşayan bir toplumun, gerçek demokrasinin bütün şartlarına uygun sıhhatli bir bünyeye sahip olamayacağını kabul etmek gerekir. Bu bakımdan bünyenin sıhhatini sağlamak üzere huzursuzlukları önleyecek fevkalade tedbirlere geçici olarak başvurmak mazur görülebilir. Hele bu tedbirler demokratik esasların korunabilmesi amacıyla hazırlanmışsa..." (Milliyet gazetesi, 1 Mart 1962).

Ancak gazetenin düzenlemeye olan desteği uzun sürmemiş, bir gün sonra "Bazı milletvekilleri basın teşekkülleri kısıtlayıcı tedbirlere aleyhtar olduklarını açıkladılar" manşeti ile çıkmış, "Durum" adlı başyazıda ise, bazı milletvekilleri ve basın mensuplarının, basına yönelik sınırlandırmalara karşı oldukları belirtilerek, antidemokratik tedbirlerin uygulanmaması gerektiği vurgulanmıştır (Milliyet gazetesi, 2 Mart 1962). Tasarı yasalaştıktan bir gün sonra ise aynı köşede bu kez tasarı değişikliğe arka çıkmış, sadece bir maddesinin değiştirilmesi gerektiği ileri sürülmüştür:

"Aslında devrim veya rejim aleyhinde yayınları yasak etmek de gerçek bir basın hürriyeti anlayışıyla bağdaşmaz. Ama memleketimizin özelliklerini dikkate alıp nasıl komünist yayınları, Atatürk aleyhine neşriyatı, fes giymek gibi irticai propagandalarını yasak etmeyi gerekli buluyorsa, bugün içinde bulunduğumuz şartların da zararları hususunda ittifak ettiğimiz yayınları kısıtlamayı gerektirdiğini kabul etmemiz lazım gelir. Ama bu, hiçbir zaman basın hürriyetini temelinden sarsabilecek bir davranış için vesile olarak kullanılmamalıdır." (Milliyet gazetesi, 5 Mart 1962).

Tedbirler Kanunu'nun gündeme geldiği ilk zamanlarda bu değişikliği destekler nitelikli bir yayın politikası benimseyen Cumhuriyet gazetesi, 26 Şubat'ta "Huzur, kanun garantisi altına alınıyor"; bir sonraki gün ise "27 Mayıs'ı korumak için hazırlanan esaslar" manşetleri ile okuyucularının karşısına çıkmıştır. Gazete, "27 Mayıs'a sözle veya ima ile tecavüz edenler 5 yıla kadar hapsedilecek. Aynı suçlar basın yoluyla işlenirse cezalar iki misli olarak verilecek" alt başlığını kullandığı haberde, kanunun kabul edilip edilmeyeceğinin net olmadığını belirtiyor. 28 Şubat tarihli sayıda liderlerin yapılan görüşmeden sonra tasarıyı kabul ettikleri ve basın yoluyla işlenecek suçlara hapis cezasının yanı sıra, para cezalarının da öngörüldüğü duyuruluyor. Haberin içeriğinde, "basına daha ağır cezaların benimsenmek istendiği ancak Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in müdahalesi ile bu cezaların indirildiği" bilgi veriliyor. Düzenlemeye muhalefet eden Nadir Nadi, "Yanlış teşhisten sakınlım"

başlıklı bir yazı kaleme alarak, basınla ilgili maddelerden söz etmese de, tedbirler kanununun tamamına karşı olduğunu belirtmiş ve “bu zihniyetin Türkiye’yi ortaçağa geri döndürdüğünü” savunmuştur (Cumhuriyet gazetesi, 28 Şubat 1962). Sonraki günlerde kanuna karşı olan tutumunu daha da sertleştiren gazete, tasarı için aleyhte oy kullanacak milletvekillerin partilerinden ihraç edileceğini, buna rağmen birçok milletvekilinin basını ilgilendiren maddelere karşı ret oyu oy kullanacaklarını belirtmiştir. Habere göre, basın meslek örgütleri de çeşitli açıklamalarla, basın hürriyetinin ortadan kaldırılmasına karşı olduklarını ilan etmişlerdir. Gazetede, yer verilen Ankara ve İstanbul gazeteciler sendikalarının açıklamalarında, “27 Mayıs devrimini” zaten yücelten ve hiçbir eleştiride bulunmayan basına yeni yasaklar getirmenin “gereksiz” olduğu vurgulanmaktadır (Cumhuriyet gazetesi, 2 Mart 1962).

Akşam gazetesi, bu dönemde yorum yapmaktan kaçınmış “4 parti tedbirler için anlaştı” manşeti ile yalın olarak duyurduğu haberde yayın yasaklarını ön plana çıkarmamayı tercih etmiştir. Gazetede sonraki gün “Yorum” adlı isimsiz bir köşe yazısında “Tedbir Komisyonunun Dikkatine” başlıklı bir yazı yayımlanmış ve komisyonun yasaklar konusunda ölçülü olması gerektiği ifade edilmiştir. Yazıda, “27 Mayıs hususunda alınacak tedbirlerin çok iyi ayarlanmasına ve vatandaşın bir kısmının (Biz 27 Mayıs’ın karşısında değiliz, ama 27 Mayıs hususundaki tedbirler de bize karşı olmasın.) demesine yol açmamasına dikkat edilmelidir.” denilerek, komisyon yumuşak bir dille uyarılmıştır. Gazetenin kadın yazarlarından Esin Talay “Akşam Köşesi” adlı yazısında “Tedbirler herkesi tatmin etmeli” başlıklı bir yazı kaleme almış ve “acı bir durum olmasına karşın, bu yurttaki devrim yapanları korumak için özel kanunlar çıkarılması ihtiyacı hissedilmekte. Eğer Atatürk için böyle bir kanun çıkarılması ihtiyacı hâsıl olmuşsa, 27 Mayıs devrimi için bu ihtiyaç haydi haydi duyulur” ifadelerini kullanmıştır (Akşam gazetesi, 26, 28 Şubat 1962). Bir gün sonra tasarıyla ilgili gelişmeleri manşetine taşıyan gazete, “DP dönemi hem methedilemez hem de kötülenemez” hale getirildiğini duyurmuştur. Ertesi gün ise “Profesörler tedbiri hukukî buldu” başlığı altında, “9 maddelik tasarının gerekçesi bazı profesörlerin mütalaasına da dayanıyor” denilerek, değişikliğe destek olunmuştur. Ancak bu haberin bitişiğinde “Yorum” adlı isimsiz başyazıda tedbirler kanununun “bütün gazetecileri ayağa kaldırdığı ve zıt fikirli bütün basın mensuplarının aynı konu etrafında birleştiği” vurgusu yapılmış, düzenlemenin hükümet başkanının gazetecilere verdiği güvenceyle çeliştiği belirtilmiştir (Akşam gazetesi, 1-2 Mart 1962).

Hürriyet gazetesi, bu yasa tasarısı ile ilgili çalışmaları “Milli huzuru bozan fiiller hakkında kanun tasarısı” şeklinde tanımlamıştır. Baş sayfadan verilen bu haberin alt başlığında ise liderlere sunulan tasarıdaki cezaların Cumhurbaşkanı tarafından yüksek bulunduğu bilgisi paylaşılmıştır (Hürriyet gazetesi, 27 Şubat 1962). Konuyu iki gün sonra “Partiler tedbirleri tasvip etti” başlığı altında manşetine taşıyan Hürriyet, 3 Mart’ta ise tasarının karma komisyonda kabul edildiğine dair başka bir manşet habere yer vermiştir. Haberde, İnönü’nün “Bu kanunu isteyerek getirmedi, bizler de üzgünüz.” şeklindeki sözlerini ön plana çıkaran gazete, tasarının 9 maddesini olduğu gibi sıralamıştır. Gazetenin, bir gün sonraki nüshasında “Tedbirler Kanunu Meclis’te kabul edildi” manşetinin altında “Liderlerin yaptığı lehte konuşmalar alkışlandı” alt başlığı kullanılan bir haber yayımlanmıştır. Meclis’te yaşanan ve diğer gazetelerde yer bulan tartışmaları yayınlarına yansıtmayan Hürriyet, ilk sayfadan 5 basın teşekkülünün yeni kanuna yönelik eleştirilerini “Basın tasvip etmiyor” başlığı altında küçük bir haber ile vermiştir (Hürriyet gazetesi, 4 Haziran 1962).

Cumhuriyet gazetesi, kanun tasarısına karşı bir tutum geliştirmiştir. Tasarının Meclis’te kabul edildiğini bir haber ile duyuran Cumhuriyet, 5 basın meslek kuruluşunun bir araya gelerek, ortak bir “tepki bildirisi” yayımladıklarını belirtmiştir. “Bu satırlar belki yarın suç sayılacak” başlıklı bir yazı kaleme alan Nadir Nadi, “eşyanın tabiatına aykırı” olarak tanımladığı kanunla birlikte, insanların (Ben bu rejimi beğenmiyorum.) deme hakkına bile sahip olmadığını savunmuştur. Gazetede yer alan “Profesörler konuşmaktan kaçındılar” başlıklı farklı bir haberde, kanunla ilgili görüşlerine başvurulmak istenen hukuk profesörlerinin açıklama yapmaktan kaçındıkları belirtiliyor (Cumhuriyet

gazetesi, 4 Mart 1962). Kanunun yasalaşmasının ardından gazetenin gündeminden düştüğü görülmektedir.

Milliyet gazetesi, tasarının kabul edilmesini yargı içermeyen bir başlık ile “Meclis Tedbirleri Kabul Etti” manşeti altında vermiş, haberin alt başlığında ise “4 Parti lideri Meclis’te ayrı ayrı konuşma yaparak tedbirlerin huzur için lüzumlu olduğunu belirttiler” ifadesini kullanmıştır. “Tedbirler Kanunu’nun akisleri” başlığı ile verilen bir başka haberde, basın meslek örgütlerinin, kanunun basın özgürlüğünü kısıtlayan maddesini, ortak bir bildiriyle¹ protesto ettikleri belirtilmiştir. Buna karşın Anayasa Profesörü Hüseyin Nail Kubalı “incelememesine karşın” tasarıyı prensip olarak desteklediğini açıklamıştır. Gazete, tasarının Senato’daki yoğun tartışmaların ardından yasalaştığını manşetinden duyurmuş, bu haberin ilişiginde verilen “Tedbirler Kanunu Yanlış Anlaşıldı” başlıklı başka bir haberde ise kimliği açıklanmayan bir “hukuk otoritesinin”, “tasarının iyice incelenmeden eleştirildiğini” söylediği aktarılmıştır (Milliyet gazetesi, 4,6 Mart 1962).

Akşam gazetesi ise tasarının yasalaşmasını “Tedbirler Tasarısı Mecliste Kavga Ve Gürültüye Sebep Oldu” manşeti ile duyurmuş, haberin alt başlığında, basın teşekküllerinin ortak bildiri ile tedbiri tasvip etmediklerini belirtmiş ve bildiriye olduğu gibi yer vermiştir. Bir sonraki gün ise değişikliğe tepki olarak CHP’li milletvekili Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu’nun milletvekilliğinden istifa ettiğini manşetine taşıyan Akşam, İzmir Gazeteciler Sendikası ve Cemiyeti’nin “gazeteleri 3 gün çıkmamaya davet ederek, tasarıyı protesto etmesini istediği” şeklindeki açıklamasını paylaşmıştır. 6 Mart’ta “Tedbirler Tasarısı Senatoda ağır tenkide uğradı” manşetini kullanan gazete, “Senatörler, bu kanunla Abdülhamit jurnalciliğinin geri geleceğini söyledi” alt başlığını vermiş, buna rağmen teklifin senatoda oy çokluğuyla yasalaştığını duyurmuştur. 8 Mart’ta ise “Tedbirler Kanunu yürürlüğe girdi” şeklinde ilk sayfadan küçük bir haber veren Akşam, sonraki günlerde konuyu gündemine almamıştır (Akşam gazetesi, 4-8 Mart 1962).

Tasarının yasalaşmasını 6 Haziran 1962 tarihli sayısının ilk sayfasında küçük bir haberle ve “Tedbirleri Senato da kabul etti” başlığı ile haberleştiren Hürriyet gazetesinin, bu süreçte basın yayın faaliyetlerine yönelik kısıtlamaları ön plana çıkarmadığı, bu konudaki gelişmeleri sıradan bir olay gibi yansıttığı, diğer gazetelerin aksine eleştirel haber ve yorum yapmaktan kaçındığı görülmektedir.

1.7. Sendikalar Kanunu

Türkiye’de basın alanında görev yapanlara sendika kurma hakkı ilk kez 1953 yılında Demokrat Parti hükümeti döneminde tanındı. Fakat bu yasada basın çalışanları için toplu sözleşme ve grev hakkı bulunmuyordu. 1961 Anayasasıyla birlikte kabul edilen 274 sayılı Sendikalar Kanunu’nu ile sektör için ulusal düzeyde sendikalaşma olanağı sağlandı. Kanunu yürürlüğe girmesinden bir süre sonra 1952’de kurulan İstanbul Gazeteciler Sendikası, 30 Eylül 1963 tarihinde Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) adıyla yeniden yapılandı. Gazeteciler 15 Temmuz 1963’te kabul edilen ve 24 Temmuz’da yürürlüğe giren 274 sayılı Sendikalar Yasası ile toplu sözleşme, 275 sayılı Grev ve Lokavt Yasasıyla da grev yapma hakkı kazandı (Özsever, 2004: 90-11).

Gazeteler incelendiğinde, Türk basınının bu düzenlemeye sıcak bakmadığı görülmektedir. Düzenleme öncesinde konuyla ilgili herhangi bir haber bulunmayan Milliyet gazetesi, tasarının kabul edilmesinden sonraki gün “Sendikalar ve Grev Kanunu çıktı” başlığı ile yorumsuz bir haber yayınlamış, kanunun basını ilgilendiren kısmını gündeme getirmemiştir (Milliyet gazetesi, 16 Temmuz 1963). Benzer şekilde Cumhuriyet gazetesi, tasarının yasalaşmasını 5. sayfasında küçük bir haberle

¹ Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Gazete Sahipleri Sendikası, Günlük Siyasi Gazete Sahipleri Sendikası, Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu ve İstanbul Gazeteciler Sendikası’nın ortak bildirisinde, basının 27 Mayıs darbesinin korunması ile savunmasında inançlı ve kararlı olduğu belirtildikten sonra şöyle denilmektedir: “Anayasamızın güvenliği altında bulunan basın özgürlüğü, Türk basının çetin savaşlar sonunda elde etmiş olduğu bir haktır. Geçmişte alınmış olan basın özgürlüğünü kısıcı her türlü tedbir, ceza ve kayıtların fayda vermediği anlaşılmıştır. Alınması düşünülen, bu gibi basın özgürlüğünü baltalayıcı tedbirleri tasvip etmediğimizi kesinlikle açıklarız.”

görmüş, değişikliğin basın sektörüne yapacağı etkilerini gündeme getirmemiştir (Cumhuriyet gazetesi, 16 Temmuz 1963). Akşam gazetesi de 16 Temmuz 1963 tarihinde birinci sayfasının en alt tarafında “Grev tasarısı kabul edildi” başlıklı küçük bir habere yer vermiştir. Tek paragraflık haberde, kanunun basını ilgilendiren bölümüne değinilmemiştir (Akşam gazetesi, 16 Temmuz 1963). Sendikalar Kanunu, aynı tarihli Hürriyet gazetesinin ilk sayfasında küçük ve tek paragraflık bir haber olarak “Sendikalar ve grev tasarısı kanunlaştı” başlığı ile verilmiş, başka bir ayrıntıya girilmemiştir (Hürriyet gazetesi, 16 Temmuz 1963).

2. 12 Mart 1971 Muhtırası Döneminde Yapılan Yasal Düzenlemelerin Gazetelerde Temsili

1960’dan 1971 Mart ayına kadar geçen süreçte günlük gazetelerde önemli ilerlemeler ortaya çıkmış, düşünceye ve yoruma yer veren gazeteler geniş okuyucu kitlelerine seslenmeye başlamıştır. Baskı tekniklerinde gelişmeler kaydedilmiş, günlük gazeteler ofset olarak basılmaya başlanmıştır. 1965 ve 1969 yıllarında yapılan genel seçimleri kazanan Adalet Partisi iktidarında, basın ile ilgili bu olumlu gelişmenin yanında, Türkiye’de bunalımlı bir hava yaratılmış ve dolayısıyla sosyal ve ekonomik olarak düzensizlik hâkim olmuştur. Bu durum karşısında; 27 Mayıs 1960 darbesine benzer nitelikte ordu siyasete müdahale etmiş ve hükümete muhtıra vererek ülkedeki sorunların çözülmemesi halinde idareyi ele alacağını bildirmiştir (Topuz, 2003: 238-249).

2.1. Sıkıyönetim Kanunu ve Anayasa Değişikliği

1961 Anayasası’yla birlikte yürürlüğe giren, basınla ilgili olumlu sayılabilecek yasal düzenlemeler, 12 Mart 1971 muhtırasının ardından, aksi yönde değiştirilmiştir. Muhtıranın verilmesi üzerine Başbakan Süleyman Demirel istifa etmek durumunda kalmış; Nihat Erim Cumhurbaşkanı tarafından yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Ordu komutanlarının gölgesi altında ülkeyi yönetmeye çalışan hükümetin ilk icraatlarından biri, “basına çekidüzen vermek” olmuştur. Bu dönemin ruhuna uygun olarak, 15 Mayıs 1971’de kabul edilen 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu ile basın üzerinde tam bir kontrol mekanizması sağlanmıştır. 1961 Anayasası’nda düşünce ve kanaat özgürlüğünü güvence altına alan 22. Maddesi, 20 Eylül’de kabul edilen ve 22 Eylül 1971’de yürürlüğe giren 1488 sayılı Yasa ile kaldırılmış, gazete toplama yetkisi yeniden savcılara bırakılmıştır (Erdoğan, 2007: 31).

Bu dönemde basın yayın üzerinde oluşan ağır baskılar nedeniyle gazetecilerin suskun kalmayı tercih ettiği görülmektedir. Konuyla ilgili haber yapmayan Milliyet gazetesinden İsmail Cem, 2. sayfada “Olayların İzinde” başlıklı köşesinde, 1961 Anayasası’nın fikir hürriyeti alanında sağladığı özgürleşmeyi, 1971 Anayasası’nın ortadan kaldırdığını dile getirmiştir (Milliyet gazetesi, 22 Eylül 1971).

Cumhuriyet gazetesi, aynı günlerde “Pakistan’da basın sansürü kalktı” başlıklı bir haber vermiş, ancak Türkiye’de içinde bulunulan durumla ilgili herhangi bir haber ve yoruma yer vermemiştir. Anayasa tasarısı üzerindeki görüşmeleri düzenli olarak haberleştiren gazetede “Bugün ve Yarın” adlı köşede Fikret Ekinci, yapılan değişikliklerin özgürlükleri kısıtlamadığını ileri sürerek, “özgürlüklere el sürülmemiştir” şeklindeki ifadelerle dönemin hükümeti ve Başbakanına desteğini açıklamıştır. Gazetenin bir başka köşe yazarı Turhan Ilgaz ise Türkiye’nin başka problemleri olduğunu bu nedenle Anayasa değişikliğine gerek olmadığını dile getirmiş ve “Temel hak ve özgürlüklerin (kötüye kullanıldı) gerekçesiyle kısıtlanmasının doğru olmadığını ifade etmiştir (Cumhuriyet gazetesi, 4, 12, 20 Eylül 1971).

Akşam gazetesi, Anayasa değişikliği ile ilgili tasarının senatoda görüşülmeye başlandığını 12 Eylül 1971 tarihli sayısında küçük bir haber ile okuyucularına duyurmuş, değişikliklerin içeriği ile ilgili ayrıntıya girmemiştir. Gazetenin 22 Eylül tarihli sayısında “Günlük” adını taşıyan isimsiz bir köşe yazısında “İşte Anayasa da değişti” başlıklı bir yazı yayınlanmıştır. Yazıda şu değerlendirme yapılmıştır:

“Nihayet Anayasa da değişti. Bir görüşe göre her şeyden Anayasa sorumluydu. Anayasanın getirdiği geniş özgürlükler, yurdumuzu anarşinin tam ortasına itmiş yurtta ne huzur ne de güven bırakmıştı. İşte değişti. Hiç olmazsa artık hiç kimse Anayasayı suçlamayacak, hiç kimse sorumluluklarına anayasanın sırtına yüklemeyecek. Şimdi huzur ve güven dönemine girmek istiyoruz.” (Akşam gazetesi, 12, 22 Eylül 1971).

Hürriyet gazetesi, bu günlerde bir Türk kızının Avrupa Güzellik Yarışması’nda birinciliği elde etmesini ana gündem maddesi haline getirmiş, 3 gün boyunca manşet dâhil ilk sayfasının tamamını bu konuya ayırmıştır. Gazetede, basını ilgilendiren bu değişikliklerle ilgili haber ve yorum bulunmamaktadır (Hürriyet gazetesi, 21- 23 Eylül 1971).

3. 12 Eylül 1980 Darbesi Döneminde Yapılan Yasal Düzenlemelerin Gazetelerde Temsili

Türk basını, 80’li yıllardan itibaren köklü bir yapısal değişim yaşamaya başlamıştır. Siyasal düzenin yanı sıra, bu dönemde ekonomi de yeniden şekillenmeye başlamıştır. Ülkeyi şiddetli bir biçimde sarsan 24 Ocak Kararları aslında liberal ekonomik politikalarındaki değişimin, medyaya ilk yansıması niteliğinde kendini göstermiştir. Bu aşamadan sonra, basın sektöründe güçlü mali yapıda olan kuruluşlar devam etmiş, yeterli miktarda reklam ve ilan geliri elde edemeyenler ise ya piyasadan çekilmiş ya da el değiştirmiştir. Bu yıllarda kazançlı çıkanlar ise basın sektörüne sonradan giren büyük aile holdingleri olmuştur. Türkiye’deki yaşanan bu gelişmeler neticesinde Türk medyası yeni bir döneme girmiş, medyadaki mülkiyet yapısı tamamen değişmiştir. Medyanın ticari çıkarlar üzerine kurulu bir yapıya dönüşmesinin sonucu olarak, yayın organlarının temel işlevi olan nesnel habercilik ve kamuoyunun sözcüsü olma işlevi büyük ölçüde zayıflamıştır. Gazete sahipliği her dönemde, devlet kurumlarıyla iş yapmanın kapısını açan bir araç gibi görülmüştür. Kamudan ihale almak, belli yatırım imkânları elde etmek veya özelleştirilecek bir devlet bankasını sahiplenmek, medyanın politik desteğinin pazarlık konusunu oluşturmuştur. Medyanın bu statüsü 80’lerde ve 90’larda medya dışı girişimcileri yoğun olarak alana çekmiş, eskinin aileden gazeteci patronları gazetelerini bu yeni aktörlere satmışlardır. Bu gelişmelerin sonucu olarak Türkiye’de ticari medya yapısı güç kazanmıştır (Kurt, 2014).

Bu yıllarda, kâğıt, iş gücü ve diğer girdi maliyetlerinin artması sonucu gazeteler satış yapabilmek ve maliyetlerini karşılayabilmek için magazin içerikli yayınlara yönelmişlerdir. Zaten serbest piyasa ekonomisine geçişi temsil eden 24 Ocak Kararları, zaman içinde Türkiye’nin tüketim toplumuna dönüşmesinde anahtar görevi üstlenmiştir. Bu süreçte medya; toplumu dönüştürmede önemli bir rol oynamıştır. Haberlerin veriliş tarzları ve kullanılan görseller, yayınlanan reklamlar ve konu başlıkları ile halka yeni dünya düzenine adapte olmaları için rehberlik edilmiştir. Daha önce tasarruf etme anlayışına sahip olan Türk toplumunun tüketim toplumuna evrilmesinde itici güç olan basın, aynı zamanda hedonizm olgusunu da biçimsel ve içeriksel olarak yoğun bir biçimde kullanmıştır (Ekin, 2010: 189). Yayın kuruluşları için reklam gelirleri meslek etiğinden daha önemli hale gelmiştir. Reklam veren firmalar da benzer şekilde gazetelerin satışlarına odaklanmış ve içerik önemli olmaktan çıkmıştır. Bu nedenle halk, daha fazla tüketime yönlendirilmek amacıyla basın tarafından aralıksız bir biçimde reklam bombardımanına tutulmuştur (Köse: 2014).

1978-1980 yılları arasında Türkiye’nin içine düştüğü kaotik ortamda, ordu darbe gerçekleştirmiş ve 12 Eylül 1980 sabahında radyolarda Kuvvet Komutanlarının yönetime el koyduklarına dair bildiri yayınlanmıştır (Topuz, 2003: 256-257). Siyasetçilerinin bazılarının tutuklanması ve diğerlerinin görevden uzaklaştırılması üzerine Meclis’in tüm yetkileri Milli Güvenlik Konseyi’nin (MGK) elinde toplanmış ve bu yetkiyle birlikte çok sayıda gazete kapatılmıştır. Askeri yönetim zaman kaybetmeden yeni anayasa için çalışmaları başlatmış ve basın kanunu başta olmak üzere çeşitli yasal düzenlemelerde değişikliklere gidilmiştir. Anayasa’nın yürürlüğe girmesi üzerine düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili tanımların kapsam ve sınırları iyice belirsiz hale gelmiş ve

hükümetin yetkisi dâhilinde, istenen gazete ve dergiler ceza alabilir hale gelmiştir (Koloğlu, 2006: 141-143).

3.1. Sıkıyönetim Kanunu ve TCK Değişikliği

1961 Anayasası'yla birlikte yürürlüğe giren, basınla ilgili özgürlükçü metinler, 12 Eylül darbesi sonrasında ortadan kaldırılmış, art arda hayata geçirilen yasal düzenlemelerle basın sıkı bir biçimde kontrol altında tutulmuştur. Milli Güvenlik Konseyi tarafından darbenin ilk haftasında Sıkıyönetim Kanunu'nun 3. Maddesi değiştirilmiş, Sıkıyönetim Komutanlığı'na her türlü haberleşmeyi sansür etme yetkisi tanınmıştır. 7 Ocak 1981'de Türk Ceza Kanunu'nun 311. ve 312. Maddeleri yeniden düzenlenmiş, basın yayın organlarına yönelik ceza tehdidi artmıştır. Askeri yönetim, bu değişikliklerle de yetinmeyerek, 2 Haziran 1981 tarihli 52 numaralı kararıyla basına yeni kısıtlamalar devreye sokmuştur. Birçok gazetenin kapısına kilit vurulup, çok sayıda gazetecinin hapis cezasına çarptırıldığı bu dönemde, farklı zamanlarda yayımlanan bildirilerle, yeni yasaklar uygulamaya konulmuştur. Konsey, 28 Aralık 1982'de Sıkıyönetim Kanunu'nda daha radikal bir değişiklik yaparak, komutanlara olağanüstü yetkiler tanımış, yayın yasaklarının kapsamını genişletmiş, cezai müeyyidelerini de artırmıştır (Topuz, 2014: 259; Erdoğan, 2007: 40-41).

Milli Güvenlik Konseyi'nin ilk günlerde aldığı basını da yakından ilgilendiren kararlar Akşam gazetesinde "Sıkıyönetim Yasası'nın 13 maddesi değişti" manşeti ile haberleştirilmiş, 19 Eylül'de alınan ve yürürlüğe konan kararları maddeler halinde ve yorumsuz bir biçimde sıralamıştır. Gazete basını etkileyecek maddeleri de diğer maddelerin içinde olduğu gibi vermiştir (Akşam gazetesi, 22 Eylül 1980).

Milliyet gazetesi, sıkıyönetim komutanlarına çok geniş yetkiler veren kararnameyi duyururken, "işlenen suçların cezaları iki kat artırıldı" başlığını kullanmayı tercih etmiş, yorumsuz olarak verdiği haberin içeriğinde; haberleşmenin sansür edilebileceğini içeren maddeyi de diğer maddelerin içinde sıralamıştır (Milliyet gazetesi, 22 Eylül 1980).

Cumhuriyet gazetesi ise değişikliği ilk sayfasından küçük olarak verdiği bir haber ile duyurmuştur. "Değişiklik yapılan Sıkıyönetim Yasası yürürlüğe girdi" başlığı bulunan haberde, düzenlemenin Milli Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilerek, yürürlüğe konduğuna vurgu yapılmıştır. Haberin 7. sayfadaki devamında ise "Yasa her türlü basım ve yayım organının denetim yetkisini, grev, lokavt ve sendikal faaliyetleri sürekli olarak durdurma, izne bağlamak yetkisini Sıkıyönetim Komutanlarına vermektedir." ifadesi kullanılmıştır (Cumhuriyet gazetesi, 22 Eylül 1980).

Hürriyet gazetesi, bu gelişmeyi "Yeni Sıkıyönetim Yasası dün yürürlüğe girdi" başlığı altında haberleştirmiş, gözetli süresinin uzatılması, komutanların istedikleri devlet memurunu görevden alabilmesini ve silah kullanma yetkisinin genişletilmesini ön plana çıkarmıştır. Haberin devamında kanun maddeleri olduğu gibi sıralanmış, basını ilgilendiren madde ise bir kelimesi sansürlenerek yayınlanmıştır. Gazetenin, bu maddenin orijinal metninde yer alan "sansür koymak" ifadesini haber metninden çıkarması dikkat çekicidir (Hürriyet gazetesi, 22 Eylül 1980).

Milli Güvenlik Konseyi tarafından, Sıkı Yönetim Yasası'nın ardından Türk Ceza Kanunu'nda da köklü değişiklikler yapılmıştır. Türk Ceza Kanunu'nda yapılan ve basını çok yakından ilgilendiren bu düzenlemenin dönemin gazeteleri için "sıradan bir haber" gibi yansıtıldığı görülmektedir. Bu süreçte yeni kabul edilen kanun metninin, basın-yayın alanına olan etkisi, gazeteciler tarafından ya tartışmaya açılmamış ya da görmezden gelinmiştir.

Bu değişikliklerle ilgili olarak 7 Ocak 1981 tarihli Hürriyet gazetesinde, "Konsey yeni yılın ilk toplantısı bugün yapacak" başlıklı bir haber bulunmaktadır. Haberde, Milli Güvenlik Konseyi'nin (MGK) yeni yasa tasarılarını müzakere edip sonuçlandırmak için toplanacağı belirtilirken, değişiklik yapılacak yasalar arasında Türk Ceza Kanunu (TCK) gösterilmemiştir. Gazete, TCK'daki değişikliği 9

Ocak'ta iç sayfadan "Ceza Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirildi" başlığı ile duyurmuş, ancak basını ilgilendiren maddelere yer verme gereği duymamıştır (Hürriyet gazetesi, 11,12 Ocak 1981).

Akşam gazetesi, 11 Ocak'taki nüshasında, "Yeni ceza yasaları yürürlüğe girdi" başlığı ile kanunda yapılan değişiklikleri haberleştirmiş, milletvekillerini öldürenlerin idam cezasına çarptırılacağını öne çıkarmış; ancak haberde, düzenlemenin basına olan etkilerini gündeme getirmemiştir (Akşam gazetesi, 11 Ocak 1981).

Milliyet gazetesi, TCK hakkında hazırlanan tasarıyı 1 Ocak tarihli sayısında duyurmuş, 18 yaşından küçüklerin cezalarının artırılmasını gündeme getirmiştir. 8 Ocak'ta ise tasarının yasalaştığını "TCK'da birçok cezalar artırıldı" manşeti ile haberleştiren gazete, değişikliklerin basını yakından ilgilendiren bölümünü ön plana çıkarmamıştır (Milliyet gazetesi, 1,8 Ocak 1981).

Cumhuriyet gazetesi de söz konusu düzenlemeye karşı benzer bir yaklaşım sergilemiştir. Gazete ilk sayfasından "TCK'da değişiklik: Cezalar ağırlaştırıldı" başlığı altında bir haberle tasarının kabul edildiğini duyurup, yeni kanunun basına etkisini yayınlarına yansıtmamıştır (Cumhuriyet gazetesi, 9 Ocak, 1981).

Milli Güvenlik Konseyi'nin 52 numaralı kararı olarak adlandırılan 1981 yılındaki düzenleme de basın alanını derinden etkilemiştir. Çalışma kapsamında incelenen Cumhuriyet dışındaki gazetelerin, bu değişikliğe yayınlarında yer vermedikleri görülmektedir.

Söz konusu düzenleme Akşam gazetesinde yer bulmazken, Milliyet gazetesi yazarı Mehmet Barlas kaleme aldığı başyazısında "52 numaralı karar sertleşme değil, istikrarın devamını amaçlamıştır." yorumunu yapmış, ancak basına getirilen sınırlamalara değinmemiştir (Milliyet gazetesi, 5 Haziran 1981).

Cumhuriyet gazetesi, bu değişikliği "MGK açıkladı: Siyasi faaliyet yasağı sürüyor" manşeti haberleştirmiştir. Milli Güvenlik Konseyi'nin yeni yasaklar getirdiğine işaret eden gazete, "sıkıyönetim uygulamalarına ilişkin olarak Sıkıyönetim Komutanlarının koyduğu yasakların ve aldığı kararların herhangi bir şekilde tartışması, açılan kamu davalarında verilecek mahkûmiyet ve beraat kararları kesinleşinceye kadar ilgilileri suçlayıcı veya savunucu herhangi bir yorum ve yayında bulunmanın" da yasaklar arasında bulunduğunu bildirmiştir. Gazetenin yazarlarından Uğur Mumcu, "Basın neyin aracı?" başlıklı yazısında, bazı gazetecilerin patronları adına iş takipçiliği yaptıklarını, gazetelerin çok uluslu şirketlerin ticari vasıtası haline geldiklerini belirttikten sonra, "*Basın özgürlüğünü yok eden ve yozlaştıran, sağcısı ve solcusu ile çeşitli düşünce sahiplerinin açık tartışmaları değil, gazetecilerin çok kazançlı şirketlerin paravanları gibi kullanılmasıdır. Çare aranacaksa bu soruna bir çare bulmak gerekmez mi?*" yorumunu yapmıştır (Cumhuriyet gazetesi, 3, 7 Haziran 1981).

Milli Güvenlik Konseyi'nin 52 numaralı kararı, Hürriyet gazetesinin ilk sayfasından "Her türlü siyasi parti faaliyeti ile bazı hususlar yasaklandı" başlığı altında verilmiştir. Kanunun siyasete dönük yönüyle ilgili ayrıntıları ele alan gazete, haberin 8. sayfasındaki devamında ise kararları olduğu gibi yayınlamış ve basını ilgilendiren yönüne vurgu yapmamıştır (Hürriyet gazetesi, 3 Haziran 1981).

Milli Güvenlik Konseyi'nin 1982 yılında yaptığı düzenlemeye karşı da gazetelerin duyarsız bir tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır. Milliyet gazetesi, 1982 yılında yapılan düzenleme ile ilgili olarak "Sıkıyönetim komutanlarına yeni yetkiler veren yasa kabul edildi" başlığı ile 11. sayfadan küçük bir haberle; sıkıyönetim komutanlarına gazete kapatma yetkisi tanıyan tasarının komisyonlarda kabul edildiğini yorumsuz bir şekilde duyurmuştur (Milliyet gazetesi, 16 Aralık 1982). İlerleyen günlerde gazetede, bu kanunla ilgili olarak herhangi bir haber veya yoruma rastlanmamıştır.

Cumhuriyet gazetesi, söz konusu düzenlemeye eleştirel bir yayın çizgisi izlemiştir. Gazetenin yazarlarından Oktay Akbal, "Daha vakit erken" başlıklı yazısında, sıkıyönetim komutanlarının uygulamalarını ve bildiri yayınlamalarına tepki göstermiş, ancak bu uygulamaların olmadığı bir

ortamda basın özgürlüğünün sağlanabileceğini vurgulamıştır: “Ne zaman sıkıyönetimler kalkar; ne zaman MGK’nın iki yılda bir yayınladığı bildiriler, yasaklamalar kalkar; ne zaman Anayasa yasaklarından başka bir yasaklama, bir önlem yoktur; Anayasa sınırları içinde görüş ve düşünce bildirmek özgürlüğü tanınır, ancak o zaman yazarlar, aydınlar düşüncelerini çekinmeden açık açık yazabilirler. Yarı özgürlük içinde gerçek bir düşünce ve görüş bildirme olanağı bulunmaz.” Bu yazı Akbal’ın, MGK’nın 70 numaralı bildirisine aykırı hareket ettiği gerekçesiyle yargılanmasına neden olmuştur. Cumhuriyet, birkaç gün sonra konuyla ilgili 9. sayfadan bir haber yayınlamış ve “Sıkıyönetim komutanlarına toplanan her türlü yayım ve haberleşme araçlarını imha etme yetkisi verildiğini” belirtmiştir (Cumhuriyet gazetesi, 1, 16 Aralık 1982).

Bu değişikliğe Hürriyet gazetesi tarafında haber veya yorum olarak yer verilmezken, Akşam gazetesi, 9 Ocak 1982’de “Türk Basınının En Eski Gazetesi Kapandı: AYRILIK MERHABASI” manşeti ile çıkmış ve yayın hayatını sonlandırdığını duyurmuştur. Gazetelerin, bu dönemde “basın özgürlüğü”, “basına sansür” gibi kelimeleri haber ve yorumlarında kullanmamaya özen gösterdikleri, daha çok dış politika ve magazin ağırlıklı yayınlara yöneldikleri anlaşılmaktadır.

3.2. 1982 Anayasası

Milli Güvenlik Konseyi, birçok temel hak ve özgürlükler gibi, iletişim alanındaki özgürlükleri de önemli ölçüde sınırlayan hazırladı. 18 Ekim 1982’de Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilen, 7 Kasım 1982’de baskıcı bir ortamda halkoyuna sunulurken kabul edilen yeni anayasada, düşünceyi açıklama özgürlüğü ortadan kaldırılmıştır. Bu anayasa, basın özgürlüğünün keyfi tutumlar ve genel sebeplerle de kısıtlayabilen bir anlayışa sahiptir (Ayan, 2007: 22).

Anayasanın hazırlandığı günlerde, bazı gazetelerin yayınlarının çok büyük bir bölümünü magazin haberlerine ayırdığı görülmektedir. Bu yönde bir yayın anlayışı benimseyen Milliyet gazetesi, Anayasa tasarısının Meclis’te kabul edilmesinden bir gün önce, baş sayfasının tamamı, düzenlenen bir güzellik yarışmasına ait haber ve fotoğraflara ayrılmıştır. Manşette de yine bu konudaki bir habere yer verilmiştir. Gazete, hazırlanan anayasa metnini 20 Ekim’de ancak haberleştirmiş; buna karşın basın özgürlüğünü yok edecek maddelere hiç değinmemiş, birçok temel hak ve özgürlüğü kısıtlayan Anayasa metnine karşı da eleştiri yapmamıştır. Anayasa tasarısının tartışıldığı günlerde gazete, Türkiye Gazeteciler Sendikası Başkanı (TGS) Nail Güreli ile Ankara Gazete Sahipleri Sendikası Başkanı Mustafa Özkan’ın eleştirilerine yer vermiştir. Habere göre, Güreli ve Özkan, “yeni Anayasa tasarısının basın ve fikir özgürlüğüne ağır darbe vuracağını” açıklamıştır. Birkaç gün sonra ise Çağdaş Gazeteciler Derneği’nin gerçekleştirdiği “Anayasa ve Basın Özgürlüğü” panelinde Dernek Başkanı Ahmet Abakay’ın “Taslak basına düşmandır.” dediği açıklamaları haberleştirilmiştir. Gazete yazarlarının yorumlarında anayasaya dair tartışmalara değinmediği, gazetede ise sonraki günlerde de başka bir haber veya yoruma yer verilmediği belirlenmiştir (Milliyet gazetesi, 7, 10, 17, 20 Ekim 1982).

Bu dönemde magazin haberlerine ağırlık veren Hürriyet gazetesi, yeni Anayasa’nın tamamlandığını ve referanduma sunulacağını 21 Ekim 1982 tarihli nüshasında haber vermiştir. Anayasa metninin Resmi Gazete’de yayımlandığını ve halkın onayına sunulacağını manşetine taşıyan gazete, “Şimdi, söz vatandaşın” başlığını kullanmıştır. İzleyen günlerde MGK Başkanı Kenan Evren’in demeçlerini devamlı olarak manşetine taşıyan gazete, basın ve ifade özgürlüğüne yönelik yasaklarla ilgili haber ve yorum yapmaktan kaçınmıştır (Hürriyet gazetesi, 21-26 Ekim 1982).

Cumhuriyet gazetesi, bu konuyla ilgili farklı bir yayın çizgisi benimsemiştir. Yeni Anayasa hazırlığını günler öncesinde halka duyuran gazete, 1 Ekim’de “Danışma Meclisi sessiz bekleyişe girdi” başlıklı haberinde, yeni bir Anayasa tasarısının hazırlandığı ve metinlerde “Basın, sendikalar, kamulaştırma, devletleştirme ve Anayasa Mahkemesi üyeleri ile ilgili maddelerde Anayasanın genel yaklaşımını etkilemeyecek birtakım düzeltmeler yapılacağını” bildirmiştir. Ertesi gün konuyu yine manşet yapan Cumhuriyet, Evren’in “Anayasa’ya (hayır) diyenleri bize bildirin ki onlarla

anarşistlerle mücadele ettiğimiz gibi mücadele edelim.” şeklindeki sözlerine yer vermiştir. 3 Ekim’de ise “Tasarı ciddi bir geriye dönüşü simgeliyor” manşetini kullanabilen gazetede, Oktay Akbal 2. sayfasındaki köşe yazısında “*Vicdan özgürlüğü derler, basın özgürlüğü derler, bireyin özgürlüğü derler. Anayasalara yazarlar... Ama! Bir de aması var bütün bunların*” diyerek, basın özgürlüğünün metinlerde yer almasına karşın, uygulamaların aksi yönde olduğundan yakınmaktadır. Gazete, 16 Ekim’de iki eski bakanın Anayasa tasarısına karşı çıktığına vurgu yaparak, Sebati Ataman’ın “*Basın özgürlüğüne ilişkin maddeler jurnale özendiriyor, ben basını alenen sansür edeceğim deseler, bundan daha iyi olur.*” şeklindeki açıklamalarına yer vermiş, 17 Ekim’de ise gazeteci Metin Toker’in “*Tasarı, yeni 27 Mayıs ve 12 Eylül’e yol açabilir.*” şeklindeki açıklamalarını aktarmıştır. 20 Ekim’de “MGK’nın kabul ettiği Anayasa’nın açıklandığını” duyuran Cumhuriyet, tasarıya muhalefet eden bir tavır geliştirmiş ve siyasi parti yöneticileri için getirilen 10 yıllık siyaset yasağını ön plana çıkarmıştır. Gazete bu süreçte, Anayasa metninde “halk sağlığının ihmal edildiği”, “işçi ve işveren ilişkilerini düzenleyen bölümlerinin yetersiz olduğu” ve “ekonomik ve sosyal içeriğin zayıf olduğu” yönünde eleştiriler yapmıştır. Buna karşın, gazetede, anayasa metninin halk oylamasına sunulduğu süreçte, basın özgürlüğü ile ilgili herhangi bir haber bulunmamaktadır. Anayasa’nın yürürlüğe girmesinden sonra “İlk yasa değişikliği basınla başlıyor.” başlıklı bir haber sunan gazete, basın suçlarında dava açma sürelerinin uzatılacağını belirtmiş, sonraki günlerde konuyu gündeminden düşürmüştür (Cumhuriyet gazetesi, 1-20 Ekim 1982).

3.3. Basın Kanunu ve OHAL Kanunu Değişikliği

Milli Güvenlik Konseyi tarafından, 25 Ekim 1983’te yürürlüğe konan 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu, bölge valilerine, iletişim alanına müdahale etme yetkisi tanıdı. Bu değişikliklerle sınırlı kalmayan Konsey, iki hafta sonra Basın Kanunu’na da el attı. Demokrat Parti hükümeti tarafından 15 Temmuz 1950’de çıkarılan Basın Kanunu’nun önemli bir bölümü, 10 Kasım 1983 tarih ve 2950 sayılı Yasa’yla değiştirilerek, basın özgürlüğü iyice daraltıldı. Bu değişikliklerle birlikte para cezalarında önemli artış öngörüldü, yurt dışından getirilen eserler de yasak kapsamına alındı (Topuz, 2014: 262-263).

Olağanüstü Hal Kanunu’ndaki değişikliklerin öngördüğü kısıtlamalara yayınlarında yer vermeyen gazeteler, Basın Kanunu değişikliğini ise sıradan bir gelişme gibi yansıtmışlardır.

Basın Kanunu’ndaki değişikliklerle ilgili olarak; 11 Kasım tarihli Milliyet gazetesinin 8. sayfasında “MGK Basın Yasası’nı onayladı” başlıklı bir haber bulunmaktadır. Haberde, “MGK gündeminde bulunan yasa tasarılarını sonuçlandırdı. Basın Yasası’yla TRT Yasası yeni biçimini aldı.” ifadesinden başka düzenlemeyle ilgili herhangi bir bilgilendirmeye yer verilmemiştir. İki gün sonra ise “Yeni Basın Yasası açıklandı” başlığı ile yorumsuz olarak verilen bir başka haberde milli güvenliğe aykırı yayın yapan gazetelerin bir ay süreyle kapatılacağı duyurulmuştur (Milliyet gazetesi, 13 Kasım 1983).

Cumhuriyet gazetesi ise bu gelişmeye 12. Sayfadan verdiği haber ile değinmiştir. “Basın Yasası MGK’dan çıktı” başlıkla haberde, 1 dakika içinde görüşülerek kabul edilen tasarıyla birlikte, gazetelerin 3 gün ile 1 ay boyunca kapatılmasının, matbaalara el konulmasının ve dağıtımlarının engellenebilmesinin mümkün hale geldiği belirtilmiştir. Gazete, yasayla hapis ve para cezalarının da önemli ölçüde arttırıldığına dikkat çekmiş, sonraki süreçte konuyu gündemine almamıştır (Cumhuriyet gazetesi, 11 Kasım 1983).

Hürriyet gazetesinde konuya dair habere rastlanmazken, gazetelerin, anılan dönemde “basın özgürlüğü”, “fikir hürriyeti”, “temel hak ve özgürlükler” gibi kelimeleri kullanmaktan kaçındıkları tespit edilmiştir.

SONUÇ

Türk basın tarihi, yaklaşık 200 yıllık bir geçmişe sahiptir. Buna karşın, basın alanına yönelik yapılan yasal düzenlemelerin fazlalığı dikkat çekicidir. Osmanlı'da 1864'te çıkarılan Matbuat Nizamnamesi ile başlayan yasal düzenlemelerin serüveni, iktidar değişiklikleri, sosyal, siyasal koşullar ve basın alanındaki gelişmelere göre çerçeve alıp günümüze kadar devam etmiştir. Basın özgürlüğü, basın araçlarının gelişimi ve basının sahiplik yapısı üzerinde önemli etkileri olan yasal düzenlemeler, Türk basınıni şekillendirip günümüzdeki görünümünü kazandıran faktörlerin başında gelmektedir. Bu süreçte, darbe dönemlerinde uygulamaya konulan yasal düzenlemeler farklı bir önem taşımaktadır. Zira demokrasinin askıya alındığı dönemlerin gereği olarak, basın alanında yapılan yasal düzenlemeler daha katı bir mantıkla ele alınmış, uygulamalar da bu yönde gerçekleşmiş ve basın organlarını derinden etkileyen sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Dünya genelinde, iktidarların basın alanına yasal düzenlemeler yoluyla müdahale etmesinin başlıca nedeni; gazetecileri kontrol altına alarak, kendi çıkarlarına aykırı yayınlar yapılmasını engellemektir. Medyanın toplumu etkileme gücünün farkında olan hükümetler, tarihin her döneminde iktidara gelmek, sonrasında iktidarlarını devam ettirebilmek için iletişim kanallarını denetim altında tutmaya özen göstermişlerdir. Türkiye'de de benzer şekilde gazeteler ilk ortaya çıktıkları yıllardan itibaren iktidar odaklarının kontrol çabalarından korunamamışlardır. Türkiye'de farklı dönemlerin siyasal özelliklerine bağlı olarak basın-iktidar ilişkileri şekillenmiş ve bu ilişkinin yapısı; basını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen hukukî düzenlemelerin çerçevesini oluşturmuştur.

Cumhuriyet tarihinin ilk askeri müdahalesi olan 27 Mayıs darbesiyle iktidar olan Milli Birlik Komitesi'nin zaman geçirmeden ilk ve en önemli icraatlarından birisi, basını ilgilendiren yasaları ele almak olmuştur. Bu dönemde, darbeye yönelik eleştiriler olmamasına karşın, farklı zaman dilimlerinde basın alanını derinden etkileyecek 6 tane düzenleme yapılmıştır. 12 Mart 1971'de verilen muhtıranın yanı sıra; 1980'de yapılan darbe döneminde Sıkıyönetim kanunları değiştirilerek basın daha çok kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. 1982 Anayasası'nın yanı sıra Basın Kanunu'nda köklü düzenlemeler yapılmış ve gazeteciler açısından daha sıkıntılı dönemler yaşanmıştır.

1960 darbesi ile başlayan ve 1980 darbesi ile devam eden süreçte, basının askeri iktidarlara karşı çıkması, eleştirmesi mümkün olamamıştır. Basın, bu dönemlerde iktidarların yanında yer almış, 80'li yıllarla birlikte ise bulvar gazeteciliği ve magazin olgusu yayınlarda etken unsur olmuştur. Gazetecilerin bu yıllarda basın özgürlüğü kavramını açık bir biçimde tartışmaya açmaktan sakındığı, bununla beraber, darbe yönetimlerinin basına özgür bir ortam sağladığından söz ettikleri görülmektedir. Dolayısıyla, basındaki bu teslimiyetçi tavır karşısında askeri hükümetler, diledikleri kanunları çıkarıp, basın üzerindeki hâkimiyetlerini iyice pekiştirmişlerdir. Gazetecilik alanında yaşanan bu olumsuzluklar nedeniyle, halkın basına olan desteği zamanla azalmış ve iktidarlar karşısında gazetecileri savunmasız bırakmıştır. Yapılan yayınlar incelendiğinde, bu dönemlerde gazetecilerin halkın desteğini almak için özel bir çaba göstermedikleri, ancak basın meslek örgütlerinin görüşlerini yansıtan haberlere sıklıkla yer verdikleri görülmektedir.

Basın meslek örgütlerinin ve gazetecilerin, yasal düzenlemelerden önceden haberdar olup olmadığını tespit etmek de çalışmanın amaçları arasındadır. Taranan gazetelerden elde edilen verilere göre; darbe dönemlerinde basını ilgilendiren yasal düzenlemelerle ilgili gazetecilerin bilgilendirilmesine gerek duyulmamıştır. 27 Mayıs darbesi ile birlikte, diğer kanunlarla benzer şekilde, basınla ilgili değişikliklerden gazeteciler, istisnalar dışında metinler Resmî Gazete'de yayımlandıktan sonra haberdar olmuştur. Bu düzenlemelerin öncesinde gazetelerde eleştiri içerikli haber ve yoruma az sayıda rastlanırken, kanunların yürürlüğe girmesiyle ilgili haberlere dayanak olarak Resmî Gazete'nin gösterilmesi ise iktidarların tek yanlı hareket ettiğini ortaya koymaktadır. Bununla beraber, söz konusu dönemlerde, gazetecilerin düşüncelerinin dikkate alınmadığı görülmektedir. 1960 darbesinden birkaç ay sonra MBK üyeleri, yeni basın kanunu için çalışma başlatmış, tasarı hazırlığı esnasında gazeteciler için "seminer" adı altında bir bilgilendirme toplantısı düzenleyerek, görüşlerine başvurmuştur. Ancak

gazetecilerin görüşlerine değeri verilmediğı, yapılan yayınlardan anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Tedbirler Kanunu'ndan daha önce bilgi sahibi olan gazetecilerin verdiği mücadele, yönetim tarafından ciddiye alınmamıştır. 12 Mart muhtırası ve 80 darbesinde de durum farklı değildir.

Çalışmanın ana sorunsalı, darbe dönemlerinde yazılı basın alanında yapılan yasal düzenlemelerin gazetelerde temsilidir. Bu bağlamda, incelemeye dâhil edilen gazetelerin, kendilerini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren hukuksal düzenlemeler karşında duyarlı davrandıkları ve tasarıların kanunlaşma serüvenini haberleştirmeye özen gösterdikleri belirlenmiştir. Bu konulara dair gelişmelerin genellikle ilk sayfadan haber verildiğı, önemli sayılan tasarıların manşete taşındığı ve bununla birlikte köşe yazarlarının kişisel görüş ve düşüncelerini dile getirdikleri görülmektedir.

Bu dönemlerde; gazetecilerin yasal düzenlemeler karşısında tavrını şekillendiren en temel faktör, iktidarların yapısı ve iktidarlara olan ilişkilerinin biçimi olmuştur. Bununla beraber, gazete patronlarının ekonomilerini ilgilendiren yasalar söz konusu olduğunda daha etkin girişimler yapmaları dikkat çekicidir. 1960 darbesinde gazete patronlarının şiddetli bir biçimde tepki gösterdiği tek yasa, 212 sayılı Fikir İşçileri Kanunu olmuştur. Gazete patronları, bu tasarı karşında tek vücut olmuş, ortak bir bildiri yayımlayarak, gazetelerini 3 gün süreyle kapatmışlardır. Yine de, yapılan yayınlarda Milli Birlik Komitesi'ni incitmemeye özen gösteren bir üslup kullanmışlardır. Benzer bir tutum, 1962'de yürürlüğe giren Tedbirler Kanunu için de söz konusu olmuştur. Köşe yazarları, komite üyelerini "esasinda her daim basından yana tavır alan kişiler" olarak tanımlamış; ancak bu üyelerin "başka şahıslar tarafından yanlış yönlendirildiklerini" savunmuşlardır. Bu dönemde gerçekleştirilen basın kanunu değişiklikleri, Sıkıyönetim komutanlarının keyfi uygulamaları ve gazetelere yönelik kapatma kararlarına rağmen gazetecilerin farklı bir algı oluşturmaya çalışması, basın özgürlüğü için verdikleri mücadelenin sorgulanmasına neden olmuştur.

Türkiye'de pek çok yasal düzenlemeye rağmen, basın ve siyaset ilişkilerinde bir denge sağlanamamış ve bu durum halen tartışmalı konuların başında gelmektedir. Ancak çözüm olarak iktidarların, demokrasi, basın özgürlüğü ve fikir hürriyeti gibi kavramların içselleştirmesi; medya mensuplarının da basın ahlak ilkelerini özümsemesi ve bu doğrultuda net bir tavır sergilemesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Arsıanoğlu, İ. (2015). Sosyal Bilimlerde Metod ve Araştırma Teknikleri Ders Notları. 27 Eylül 2015 tarihinde: <http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/arastek.doc>. adresinden alındı.
- Ayan, S. (2007). "Siyasi Yapılanma Sürecinde 1961 Ve 1982 Anayasası". Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 8 (2), 1-24.
- Aykaç, N., Kabaran, H. ve Bilgin, H. (2014). "Türkiye'de ve Bazı Avrupa Birliği Ülkelerindeki Öğretmen Yetiştirme Uygulamalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", Turkish Studies, 9(3), 279-292.
- Çakır, H. (2007). Gazeteciliğe Giriş. Konya: Tablet Yayınları.
- Ekin, V. (2010). Tüketim Toplumu Hedonizm ve Araç Olarak Yazılı Basın. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Erdoğan, İ. (2007). Türkiye'de Gazetecilik ve Bilim İletişimi, Yapısal Özellikler Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Ankara: G. Ü. İletişim Araştırmaları Merkezi.
- Kabacalı, A. (1990). Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Koloğlu, O. (2006). Basın Tarihi. İstanbul: Pozitif Yayınları.

- Köse, Z. (2014). [http://arsiv.mevsimsiz.net/y-6038/24_ocak_Kararlari,_Reklamlar ,_Medya/](http://arsiv.mevsimsiz.net/y-6038/24_ocak_Kararlari,_Reklamlar,_Medya/), 12 Kasım 2014 tarihinde alındı.
- Kurt, G. (2014). Türkiye'de Holdinglerin Medyaya Girişi ve Yazılı Basında Yapısal Değişimler: 10 Ekim 2014 tarihinde: [http://sesliharflerim.blogspot.com.tr/2011/11/turkiyede-holdinglerin - medyaya-girisi.html](http://sesliharflerim.blogspot.com.tr/2011/11/turkiyede-holdinglerin-medyaya-girisi.html) adresinden alındı.
- Neuman, W. L. (2014). Toplumsal Araştırma Yöntemleri I. Ankara: Yayın Odası.
- Neziroğlu, İ. (2003). Türkiye'de Askeri Müdahaleler ve Basın (1950-1980). Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Özsever, A. (2004). Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci. Ankara: İmge Kitabevi.
- Resmî Gazete (İlgili Sayılar)
- Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Gazetecilik, Türk Basının Doğuşu ve Gelişimi, Ankara, 2008.
- Topuz, H. (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi (1. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Topuz, H. (2014). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi (5. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hürriyet gazetesi, 27 Mayıs 1960 Darbesi Raporu (2015). http://dosyalar.hurriyet.com.tr/haber_resim_3/27_mayis_raporu.pdf, 25 Aralık 2015 tarihinde alındı
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- www.bik.gov.tr, <http://www.bik.gov.tr/kurumsal/tarihce/> 22 Mayıs 2014 tarihinde alındı.

Taranan Gazeteler

- Akşam gazetesi arşivi.
- Cumhuriyet gazetesi arşivi.
- Hürriyet gazetesi arşivi.
- Milliyet gazetesi arşivi.